

обсязі не можливо, так як неможливо передбачити комбінацію конкретних фактів і обставин конкретної кримінальної справи: то оптимальною буде комбінація усіх доступних слідчому заходів, сил і засобів в залежності від інтенсивності протидії. За схемою: захід протидії розслідуванню адекватний заходів подолання (нейтралізації) протидії.

Список літератури: 1. Лисиченко В. К., Гончаренко В.Й., Салгевський М. В. и др. Советская криминалистика: Методика расследования отдельных видов преступлений / Под ред. В.К.Лисиченко / К., 1988. 2. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів / За ред. проф. В.Ю. Шепітька. Х., 1998.

Надійшла до редколегії 16.03.2001р.

*С.В.Писаненко,
ад'юнкт каф. ОРД, оперуповноважений відділу по
боротьбі з корупцією в органах державної влади
УБОЗ УМВС України в Сумській області*

ВИЗНАЧЕННЯ КОРУПЦІЇ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ І МЕТОДІВ ОРД В КРИМІНОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ КОРУПЦІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Корупція - це соціальне явище, небезпечне як для окремої країни, так і для всієї світової спільноти. Вона здатна дестабілізувати суспільний устрій. На сьогодні сформулювати уніфіковане визначення поняття корупції так і не вдалося. Аналіз відомих практиці визначень корупції дозволяє зробити лише один висновок: йдеться про настільки багатоаспектне зло, яке загальним поняттям повністю не охоплюється. Скоріше термін має загальний характер і не є точно правовим. Але ж для розробки, реалізації шляхів запобігання і протидії корупції треба наукове бачення сутності корупції. Без розуміння цього неможливо визначити реальні цілі і адекватні засоби досягнення результатів по боротьбі з корупцією. Хоча законодавче визначення категорії "корупція" не дає правоохоронним органам додаткових правових засобів стосовно підстав юридичної відповідальності за ці діяння (як і визначення поняття злочинності).

На наш погляд, влучним і стислим є визначення корупції, яке було зроблено відомим італійським мислителем Н.Макіавелі (1469-1527): корупція - використання публічних можливостей в приватних інтересах.

Заслугує на увагу визначення корупції неведене в документах ООН про міжнародну боротьбу з корупцією. Це, перш за все, зловживання державною владою, як будь-яке відволікання державних ресурсів на порушення встановлених норм, навіть у випадку відсутності особистої користі для відповідальної посадової особи (це повинно дозволити враховувати ситуації, коли посадова особа порушує адміністративні процедури для незаслуженої винагороди членів свого клану, племені або політичної партії) [1 с.2]. Саме поняття включає в себе:

- хабарництво (як дачу винагороди для спонукання особи з позиції обов'язку);
- непотизм (протегування на основі особистих зв'язків);
- незаконне присвоєння публічних засобів для приватного використання.

Секретаріатом ООН (на основі досвіду різних країн) підготовлений Порадник, що включає поняття корупції як:

1. Крадіжку розкрадання і привласнення державної власності посадовими особами.
2. Зловживання службовим положенням для отримання невиннованих особистих пільг, переваг в результаті неофіційного використання офіційного статусу.

Конфлікт інтересів між суспільним обов'язком і особистою користю [1, с.10-18].

Законодавчим визначенням корупції в Україні є поняття, що передбачене в ст.1 закону "Про боротьбу з корупцією" від 5 жовтня 1995р., тобто "діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, пільг або інших переваг" [2, с.266]. Але в правовому значенні корупція - це збірне поняття, яке охоплює систему взаємопов'язаних правопорушень (кримінальних, адміністративних, дисциплінарних). Вони мають різні форми (види), як, наприклад, хабарництво, зловживання владою, посадовим становищем та інші посадові злочини, які вчиняються для задоволення корисливих чи особистих інтересів чи інтересів третіх осіб. Тому, потребує уточнення кваліфікація корупції (а саме, це злочин чи правопорушення), а також необхідне тлумачення термінів "протиправне використання", "матеріальні блага", "інші переваги".

Більшість західних спеціалістів визначають корупцію "як прояв у сфері соціального управління, що виражається у зловживанні владними повноваженнями шляхом їх використання з особистою (у широкому смислі - індивідуальною і груповою) метою [3, с.23]. При цьому зарубіжні фахівці зазначають, що корупція є притаманною не лише для органів адміністративної влади з питань забезпечення законності, що вона існує і в решті сфер системи кримінального судочинства, на інших ділянках діяльності державного апарату, у бізнесі і освіті, та й в усіх сегментах суспільства [4, с.2]. Введення поняття "корупція" до вітчизняної правової літератури і, нарешті, в законодавство сталося з часів здобуття Україною незалежності. Тому іноді здається, що корупція є явищем сьогодення, ніби воно виникло в період переходу до нових суспільних відносин. Історична картина (що стійко ввійшла в суспільну свідомість зусиллями багатьох дослідників) малює систему адміністративно-командних відношень при соціалізмі. Така система дійсно існувала. Але "стабільність кожного окремого адміністративного статусу в цій системі, а значить, і людське благополуччя його володаря, забезпечувалось по мірі і за рахунок корупції всієї системи в цілому. Статус мав тим більшу цінність, чим більшу його частину можна

було продати чи обміняти на ринку за межами адміністративно-командної системи" [5, с. 10].

Досить активне творче осмислення проблем корупції відбувається в Україні сьогодні. Цьому сприяє те, що на думку міжнародних організацій Україна лідирує серед корумпованих країн. Більш того, рівень корупції постійно зростає. Наприклад, експерти Всесвітнього банку вважають, що це явище лежить в основі всіх проблем української економіки. За їх даними темпи зростання підприємницького сектору в Україні на 10% нижче, ніж в менш корумпованих країнах. На думку тих же іноземних спеціалістів, корупцію стимулює деформована система державного управління. Особливо негативно діють три фактори:

-«скупка» держави олігархами (фірми впливають на формулювання законодавства, на правила гри в економіці шляхом підкупу службових осіб.

Директор департаменту Всесвітнього банку по наданню допомоги в боротьбі з корупцією Даніель Кауфман оприлюднив результати досліджень в Україні, які вказують на вплив корупції на якість уряду.

Доля фірм, що заявили про наявність корумпованої правової системи,

- «впливовість», коли великі фірми, права яких добре захищені, що мають добрі темпи зросту, сильні зв'язки в уряді, впливають без оплати;
- «адміністративна корупція»- дрібне хабарництво, з допомогою якого законно ігнорують діючі закони [6, с. 10].

Крім того, корупції сприяє складна нормативно-правова база, ручний режим управління бюджетом (при виконанні Держбюджету 1999р. було видано 235 додаткових нормативних актів, що його регулювали), відсутність відповідальності та інше.

Відомий фінансист Джордж Сорос сказав, що слова "Україна" і "корупція" сприймаються як синоніми. Еліта, елітні фірми, олігархи таємно платять за прийняття законодавства, за президентські укази, за вплив центрального банку, за певні рішення суду [6, с. 2].

В Україні існують два рівні корупції: інституціональний (політичний) та індивідуальний (кримінальний). Джерелом інституціональної корупції є монополізація управлінською елітою адміністративних органів основних сфер управління: законодавчої, судової, адміністративної (урядової), економічної, інших.

Діяльність цих органів поступово спрямовується не на користь інтересам суспільства в цілому та розвитку становлення ринкових відносин. Відбувається нормативне закріплення цих інтересів у вигляді системи пільг, привілеїв, що вже мають легальну основу.

Індивідуальна корупційна діяльність проявляється у спробах посадових осіб мати перевагу шляхом зловживання службовим становищем. Ця діяльність має нелегальний чи напівлегальний характер і є небезпечною для встановленого порядку управління. 25 лютого поточного року на Новомиколаївському пляжі у м.Кіровограді працівники ГУДСБЕЗ МВС України та УДСБЕЗ України в Кіровоградській області затримали під

час одержання хабара в сумі 5 тис. доларів. США міського голову м. Кіровоград О.В. Нікуліна. Така була ціна за відведення землі під будівництво автозаправки та інших об'єктів.

Голова Комітету з питань розвитку підприємництва О. Кужель вважає доцільним використовувати метод боротьби з корупцією, який поширений в прибалтійських країнах. Там суддям встановили високу заробітну плату і паралельно ввели "провокацію на хабар". Підприємці України виходять на комітет з пропозицією дозволити їм законодавчо провокувати службових осіб на хабарі, а потім "здавати" їх.

Доля фірм, що готові платити додаткові податки для ліквідації корупції, злочинності на надмірного регулювання [6, с. 2].

Олігархи і еліта монополізованого типу не зацікавлені в боротьбі з корупцією. Але більша частина підприємців готова боротися, хоча вони не організовані. В Угорщині створені об'єднання підприємців, які тісно співпрацюють з суспільством і пресою. Як тільки з'являються прояви скупки (держави), вони оперативно розповсюджують цю інформацію. Таким чином йде боротьба з олігархами, які скуповують для себе нормативні положення і створюють свою власну монополію.

Ці програми, що впроваджуються через коаліцію зацікавлених осіб, в тому числі приватного сектору, мають більше шансів досягти успіху в боротьбі з корупцією. Важливість зростає ще й через погіршення інформованості правоохоронних органів про факти криміналу. Крім того, треба враховувати, що зареєстровані та невраховані факти корупції відносяться як 1: 1000 [7, с. 172].

Юристи-практики вже накопичили фактичні відомості про нові тенденції в корумпованому кримінальному світі, хоч і відбувається це з неминучим запізненням. До того ж, орієнтація йде на офіційно-статистичні дані (що дають картину постфактум). Закриті оперативно-розшукові дані дають максимальне приближення до дійсної кримінальної ситуації. В останні роки в зв'язку з лібералізацією досліджень злочинності з'явилися посилення на оперативні дані органів внутрішніх справ і інших суб'єктів ОРД. Цьому сприяло і її законодавче визнання. Закон України "Про оперативно-розшукову діяльність" 1992р. серед головних задач ОРД передбачає пошук і фіксацію фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб і груп [9, с. 143]. Це дає легітимну базу як для вдосконалення оперативно-розшукової діяльності, так і для розширення можливостей кримінологічного вивчення злочинності.

Теорія і практика ОРД більш об'єктивно, обґрунтовано і оперативно виявляє та пояснює процеси, що відбуваються в динаміці злочинності в період ринкових реформ. Оперативно-розшуковими силами, засобами, методами і тактикою можна з достатньою повнотою простежити як виникає злочинний корумпований задум, в яких конкретних діях він реалізується на різних етапах підготовки і реалізації злочину, які фактори зумовили його конкретні прояви, місце і час, які тенденції народжуються, сфери її інтенсивного розповсюдження і т.д.

Такий підхід дозволить оперативно прогнозувати розвиток корумпованої злочинності по виявлених тенденціях в її характері і спрямованості. Можливість одержати цінну різновидність соціальної інформації про приховані процеси, функціонуючі осередки корумпованої злочинності, про кримінально активну в цьому відношенні частину населення дозволить викрити весь механізм корумпованого діяння. Оперативне впровадження в злочинне угруповання, агентурне спостереження за ним є найбільш потенціально глибоким по рівню проникнення. Вже є кримінологічні дослідження, що частково базуються на аналізі оперативно-розшукової інформації і вони пов'язані з вивченням організованої злочинності з корупційними зв'язками (роботи О.І. Гурова, В.С. Овчинського, П.А. Скоблкова та інших). Оперативно-кримінологічні ж дослідження, що побудовані на спеціальній методиці вивчення оперативно-розшукової і іншої закритої інформації практично відсутні. В системі МВС (найбільш чисельної по кількості оперативно-розшукових апаратів) теорія ОРД знаходиться на підступах до оволодіння цією методикою. Потенціал по вивченню злочинності і, зокрема, корупції тут значний. Міждисциплінарне дослідження корупції може дати нові ідеї в теорії та практиці боротьби з корупцією.

Особливості бачення корумпованої злочинності з позицій ОРД, її бачення кримінальних проявів і процесів відкривають можливість сформулювати міждисциплінарне дослідження корупції на основі досягнень кримінологічної науки, теорії і практики ОРД.

Список літератури: Міжнародні правові акти та законодавство окремих країн про корупцію. К., 1999. 2. Про боротьбу з корупцією: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 34. 3. Мишин Г.К. Корупция: понятие, сущность, меры ограничения. М., 1991. 4. Збірка матеріалів про розслідування справ з корупції. 1997. 5. Тимофеев Л.М. Институциональная коррупция. М., 2000. 6. Газета украинской буржуазии "Бизнес", № 46 (409), 13 ноября 2000. 7. Иншаков С.М.. Зарубежная криминология. М., 1997. 8. Исиченко А.П. Оперативно-розыскная криминология. М., 2001. 9. Законодательство Украины о борьбе с преступностью. Сборник нормативных актов. Х., 1999.

Надійшла до редколегії 15.03.2001р.

*К.Л. Бугайчук,
магістрант Нац. ун-ту внутр. справ*

ВІДМЕЖУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОСТУПКІВ ВІД ІНШИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

У зв'язку з реформуванням законодавства України взагалі та адміністративного законодавства окремо, важливою проблемою постає визначення місця адміністративного проступку серед інших правопорушень. Це має не лише теоретичне (навчальне або пізнавальне), а й велике практичне значення. Але коли ми говоримо про визначення місця, ми маємо